

การเลี้ยงกวาง

เอกสารที่แม่บ้าน

กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ISBN 974-682-172-5

การเลี้ยงกวาง

ลิขสิทธิ์

กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

จัดพิมพ์โดย

สำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี

กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์

ถนนพญาไท กรุงเทพฯ 10400

โทร. 0-2653-4493, 0-2653-4444 ต่อ 3356, 3357 โทรสาร 0-2653-4934

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด

79 ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

พิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2548 จำนวน 10,000 เล่ม

ผู้เรียบเรียง

สุวิทย์ อโนทัยสินทวี¹

เสนอ วงกลม²

ปรัชญา สังวรกาญจน์²

สรรทยา อินทจินดา²

- 1 กลุ่มวิจัยและพัฒนาสัตว์เล็ก กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์
โทร. 0-2653-4453, 0-2653-4444 ต่อ 3241, 3242
- 2 ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์หนองกวาง จังหวัดราชบุรี
โทร. 0-3226-1090

คำนำ

การทำฟาร์มเลี้ยงกวางเพื่อการค้าในประเทศไทยเริ่มทำจริงจังในปี 2538 โดยได้มีการนำกวางพันธุ์รุ่มจากต่างประเทศเข้ามาเลี้ยง ตลอดเวลากว่า 10 ปี ที่ผ่านมามีเกษตรกรหลายรายสนใจเลี้ยงเพื่อต้องการขายเข่าอ่อนและเนื้อหรือเลี้ยงในสวนรีสอร์ท ผู้เลี้ยงจึงควรมีความรู้ในด้านการจัดการเลี้ยง อาหาร และพันธุ์ที่เหมาะสม พฤติกรรมต่าง ๆ ของกวาง โดยเฉพาะด้านการตลาดที่ผู้เลี้ยงควรรหาให้ได้ในระยะยาวก่อนที่จะตัดสินใจเลี้ยง อย่างไรก็ตามหลังจากที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้แก้ไขปรับปรุง พระราชบัญญัติ สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2546 เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2546 อนุญาตให้สัตว์ป่าคุ้มครองที่อยู่ในบัญชีได้แก่ กวางป่า เนื้อทราย และแก้งเพาะเลี้ยงได้ ทำให้เกิดกระแสดความต้องการเลี้ยงกวางไทยในเชิงพาณิชย์มากขึ้น เนื่องจากกวางป่าของไทยที่มีขนาดน้ำหนักตัวและผลผลิตเข่าอ่อนมากกว่า กวางรุ่ม

จุดขายของการเลี้ยงกวาง นอกจากเข่าอ่อนแล้ว ผู้บริโภคที่ต้องการรักษาสุขภาพ จะให้ความสนใจเนื้อกวางเพราะมีคุณภาพโภชนาการสูง ไขมันต่ำ และมีคอเลสเตอรอลต่ำ ขณะเดียวกันมีรสชาติดีและเป็นที่ต้องการชิมของบุคคลทั่วไป ในอนาคตหากราคาจำหน่ายในท้องตลาดไม่แพงจนเกินไป จะทำให้เนื้อกวางสามารถหาบริโภคได้ง่ายขึ้น

กรมปศุสัตว์

สารบัญ

	หน้า
ลักษณะทั่วไปของกวาง	1
พันธุ์กวางที่เลี้ยงในประเทศไทย	3
พฤติกรรมของกวาง	10
อาหารที่เลี้ยงกวาง	10
การให้อาหารกวาง	11
การให้น้ำ	12
พฤติกรรมการผสมพันธุ์	12
การจัดการเลี้ยงกวาง	13
เนื้อกวาง	14
เขากวางอ่อน	18
การตัดเขากวางอ่อน	22
อุปกรณ์ที่ใช้ในการตัดเขากวางอ่อน	22
ขั้นตอนการตัดเขา	23
การอบเขากวาง	24
โรคที่พบในกวาง	25
สถานการณ์ของโรคกวางในประเทศไทย	27
ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทน	32
ราคาจำหน่ายพันธุ์กวางของกรมปศุสัตว์	30

การเลี้ยงกวาง

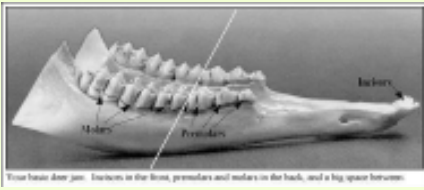
การเลี้ยงกวางเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่มีผู้ให้ความสนใจเลี้ยงขยายพันธุ์เพื่อจำหน่ายผลผลิตเขากวางอ่อน หรือเนื้อ และหนังกวาง เนื่องจากกวางพันธุ์ไทย ได้แก่ กวางป่า เนื้อทราย และแก้ง จะต้องขออนุญาตเพาะพันธุ์เพื่อการจำหน่าย และมีจำนวนไม่เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร จึงได้มีการนำกวางพันธุ์รุซ่า ซึ่งไม่ได้อยู่ในบัญชีรายชื่ออนุสัญญาการค้าระหว่างประเทศเพื่อคุ้มครองสัตว์ป่าที่หายาก The Convention on International Trade in Endangered Species (CITES) หรือในพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 โดยสหกรณ์กวางแห่งประเทศไทย เข้ามาจากประเทศนิวคาลิโดเนียมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 จนถึงปัจจุบันจำนวน 2,000 ตัว ซึ่งขณะนี้มีส่วนมากกว่า 300 ราย เลี้ยงกวางรุซ่าประมาณ 5,000 ตัว อย่างไรก็ตามการเลี้ยงกวางต้องใช้ต้นทุนสูง ทั้งค่าพันธุ์ ค่ารั้ว โรงเรือนอุปกรณ์ และค่าแปลงหญ้า ดังนั้นผู้เลี้ยงควรมีความรู้และเข้าใจถึงวิธีการและปัญหาที่จะพบก่อนที่จะตัดสินใจเลี้ยง

ลักษณะทั่วไปของกวาง

กวางเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม กีบคู่ เคี้ยวเอื้อง จัดอยู่ในลำดับ (Order) : Artiodactyla วงศ์ (Family) : Cervidae เท้าที่สำรวจพบมี 4 วงศ์ย่อย 16 สกุล (Genus) 37 ชนิด (Species) จึงพบว่ากวางอยู่ในทุกสภาพภูมิอากาศ กระจายพันธุ์อยู่ในทวีปอเมริกา เอเชีย ยุโรป และแอฟริกา

ลักษณะทางกายภาพของกวาง

ฟัน

กวางที่โตเต็มที่จะมีฟันแท้ 32-34 คู่ ฟันบนประกอบด้วย ฟันเขี้ยว 0-2 คู่ ฟันเคี้ยว 6 คู่ ฟันบด 6 คู่ ฟันล่าง ประกอบด้วย ฟันตัด 6 คู่ ฟันเขี้ยว 2 คู่ ฟันเคี้ยว 6 คู่ ฟันบด 6 คู่

ต่อมน้ำตา (facial gland)

อยู่ใต้หัวตาทั้ง 2 ข้าง ลักษณะเป็นร่อง ทำหน้าที่คัดหลั่งสิ่งขับที่มีกลิ่นฉุนไหลตามร่องน้ำตา เพื่อปล่อยกลิ่น โดยกวางจะเอาหน้าถูตามต้นไม้ เป็นการแสดงอาณาเขต ต่อมน้ำนี้จะขยายใหญ่ขึ้นในช่วงฤดูผสมพันธุ์ เวลาตกใจหรืองัดตาจะเปิดขยายใหญ่

เขา (antler)

กวางมีเขาเฉพาะตัวผู้ ยกเว้นกวางเรนเดียร์ตัวเมีย จะมีเขาด้วย และกวางมัสค์ จะไม่มีเขาทั้งตัวผู้และตัวเมีย

กระเพาะอาหาร

มี 4 กระเพาะ กวางไม่มีถุงน้ำดี ยกเว้นกวางมัสค์ที่มีถุงน้ำดี

เต้านม

มี 4 เต้า

พันธุ์กล้วยที่เลี้ยงในประเทศไทย

การเลี้ยงกล้วยไทย ได้แก่ กล้วยป่า เนื้อทรายและแก้ง ซึ่งเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง ต้องขออนุญาตจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ให้ทำการเพาะเลี้ยงในเชิงการค้าได้ ยกเว้นละอง ละมั่ง ที่เป็นสัตว์ป่าสงวนห้ามเพาะเลี้ยง ดังนั้นการทำฟาร์มเลี้ยงกล้วยเพื่อเป็นการค้า จึงนำกล้วยพันธุ์ต่างประเทศ ได้แก่ กล้วยพันธุ์รุษ่า กล้วยแดง กล้วยซีก้า มาเลี้ยงขยายพันธุ์เพื่อผลิตเขากล้วยอ่อน

กล้วยป่า หรือกล้วยม้า มีถิ่นกำเนิดในประเทศมาเลเซีย เกาะสุมาตรา อินเดี ย สาธารณรัฐประชาชนจีน ไต้หวัน กัมพูชา ลาว พม่า และไทย เป็นกล้วยที่มีขนาดใหญ่ สีสน้ำตาลเข้ม

เนื้อทราย มีถิ่นกำเนิดในเอเชีย พบได้ในพม่า กัมพูชา ลาว เวียดนาม และไทย มีขนาดกลาง มีขนสีน้ำตาลไหม้

ละองละมั่ง มีถิ่นกำเนิดในไต้หวัน กัมพูชา ลาว เวียดนาม และไทย มีขนาดค่อนข้างใหญ่ เขาละมั่งจะแตกต่างกับเขากล้วยชนิดอื่น ๆ คือ เขาจะโค้งเป็นวงมาข้างหน้า

กล้วยรุษ่า มีถิ่นกำเนิดในประเทศอินโดนีเซียและมาเลเซีย เป็นกล้วยขนาดกลาง สีขนเทาจนถึงน้ำตาลเหลือง

กล้วยซีก้า หรือกล้วยญี่ปุ่น เป็นกล้วยขนาดกลาง สีสน้ำตาลจุดขาวคล้ายกล้วยดาว

กล้วยดาว เป็นกล้วยที่มีขนาดเล็ก เลี้ยงอยู่ในประเทศไทยมานานกว่า 50 ปี อุปนิสัยค่อนข้างเชื่องกว่าพันธุ์อื่น ๆ

กล้วยฟอลโล มีถิ่นกำเนิดในยุโรป ลำตัวสีเทา-น้ำตาลมีจุดสีขาว หางยาว

กล้วยแดง มีถิ่นกำเนิดในยุโรป มีขนสีน้ำตาลแดง มีขนาดใหญ่

ตารางที่ 1 พันธุ์กวางชนิดต่าง ๆ

พันธุ์กวาง	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ประเภทสัตว์
ละองละมั่ง	Brow-antlered deer	<i>Cervus eldi</i>	สัตว์ป่าสงวน
กวางป่า, กวางม้า	Sambar deer	<i>Cervus unicolor</i>	สัตว์ป่าคุ้มครอง
เนื้อทราย	Hog deer	<i>Cervus porcinus</i>	สัตว์ป่าคุ้มครอง
แก้ง	Barking deer	<i>Muntiacus muntjac</i>	สัตว์ป่าคุ้มครอง
กวางแดง	Red deer	<i>Cervus elaphus</i>	บัญชีไซเตรส
กวางฟอลโล	Fallow deer	<i>Dama dama</i>	บัญชีไซเตรส
กวางรูซ่า	Rusa deer	<i>Cervus timorensis</i>	สัตว์เศรษฐกิจ
กวางซีก้า	Sika deer	<i>Cervus nippon</i>	สัตว์เศรษฐกิจ
กวางดาว	Chital deer	<i>Axis axis</i>	สัตว์เศรษฐกิจ

ตารางที่ 2 ข้อมูลจำเพาะของกวางพันธุ์ต่าง ๆ

พันธุ์กวาง	น้ำหนัก (กก.)	ส่วนสูง (ซม.)	ความยาว (ซม.)	ระยะอุ้มท้อง (วัน)
กวางป่า	150-315	120-150	170-270	240
เนื้อทราย	70-110	60-75	105-115	220-235
กวางแดง	75-340	75-150	165-265	225-262
กวางฟอลโล	50-80	80-105	130-235	232-237
กวางรูซ่า	102	110	-	252
กวางซีก้า	45-80	63-109	110-170	222-240
กวางดาว	75-100	75-97	110-140	210-225

กวางป่า

อุปนิสัย ชอบอยู่สันโดษโดยเฉพาะ กวางตัวผู้ จะอยู่รวมฝูง 2-4 ตัวส่วนใหญ่ จะไม่ต่อสู้เพื่อคุมฝูงตัวเมียเมื่อเทียบกับ กวางพันธุ์อื่น กวางป่าเป็นสัตว์ที่อาศัยในป่า

ธรรมชาติทั้งป่าสูงและป่าต่ำหากินในทุ่งโล่งและชายป่าในเวลากลางวันและช่วงเช้า เมื่ออากาศร้อนจะหลบซ่อนนอนตามพุ่มไม้ และชอบนอนแช่ในปลัก

ตัวผู้มีน้ำหนักเฉลี่ย 250 กก. แต่อาจมีน้ำหนักถึง 320 กก. ตัวเมียน้ำหนักเฉลี่ย 155 กก. อาจมีน้ำหนักถึง 250 กก. ตัวผู้มีความยาวจากปลายจมูกถึงโคนหาง 180-200 ซม. ความสูงจากพื้นถึงไหล่ 140-160 ซม. ตัวเมียสูง 120 ซม.

กวางรุซ่า

ลักษณะโดยทั่วไป เป็นกวางขนาดกลาง ลำตัวมีสีน้ำตาลเหลือง-น้ำตาลเทา ตัวเมียจะมีสีอ่อนกว่าตัวผู้ สายพันธุ์ซวาร์รูซ่า น้ำหนักโตเต็มที่ ตัวผู้ 120-160 กก. ตัวเมีย 65-90 กก. สายพันธุ์โมลด์กันรูซ่า น้ำหนักโตเต็มที่ ตัวผู้ 80-100 กก. ตัวเมีย 50-60 กก.

อุปนิสัย ชอบอยู่เป็นฝูง นิสัยค่อนข้างตื่นตกใจง่าย โดยเฉพาะพ่อแม่พันธุ์ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ เมื่อตกใจจะวิ่งหนีและกระโดดสูงถึง 2 เมตร ในช่วงที่เข่าแข็งจะแสดงอาการร้ายหวงตัวเมียไม่ให้ตัวผู้ตัวอื่นเข้าใกล้ จะไล่ขวิดกันจนกว่าอีกฝ่ายวิ่งหนีไปเอง ซึ่งบางครั้งจะขวิดกันจนขาหักอาจถึงตายได้

ในลูกกวางที่จับมาเลี้ยงอายุไม่เกิน 1 สัปดาห์ ส่วนใหญ่จะดูขวดนมได้เองและกินเก่งมาก แต่ถ้าจับเมื่ออายุเกิน 1 เดือนไปแล้วจะสอนให้ดูขวด

นมยากและบางครั้งไม่ยอมกินนมต้องบังคับให้กิน ลูกกวางอายุ 1-2 เดือน กิน น้ำนมวันละ 1.2-1.4 กก./ตัว ถ้าจับมาขังคอกเพียงตัวเดียวจะวิ่งชนรอบคอก ทำให้ได้รับบาดเจ็บจนลูกกวางป่วยและตายได้ จึงควรจับมาพร้อมกันหลาย ๆ ตัวเพื่อไม่ให้ลูกกวางตื่นกลัวมากนัก ลูกกวางที่นำมาเลี้ยงตั้งแต่เล็กค่อนข้าง เชื่องและคุ้นเคยกับคนเลี้ยงสามารถปล่อยเดินเล่น แต่เมื่อโตจนถึงระยะเขา แข็งจะต้องระวัง กวางแสดงอาการทำริมฝีปากม้วน ขนที่คอตั้งชัน ร้องได้ตา เปิดออก ฉี่เป็นวงใส่ตัวเอง กระที่บเท้า พร้อมทั้งจะขวิดและทุ่มตัวเข้าใส่เมื่อคน เข้าใกล้

ลูกกวาง มีน้ำหนักแรกเกิด ตัวผู้ 5.31 ± 0.85 กก. ตัวเมีย 4.5 ± 0.35 กก. อัตราการเจริญเติบโตแรกเกิด - 4 เดือน ตัวผู้ 125.54 ± 26.93 กรัม/วัน ตัวเมีย 127.78 ± 26.44 กรัม/วัน อัตราการเจริญเติบโตแรกเกิด - 6 เดือน ตัวผู้ 119.94 ± 17.90 กรัม/วัน ตัวเมีย 124.13 ± 15.83 กรัม/วัน พัฒนาการ ของเขากวางรูซ่าจะเริ่มงอกฐานเขาเมื่ออายุ 127 ± 34.20 วัน เขาแรกจะเริ่มขึ้น เมื่ออายุ 203.0 ± 37.03 วัน ในช่วงพฤษภาคม-มิถุนายน เริ่มแก่เมื่ออายุ 393.58 ± 41.62 วัน และกวางจะผลัดเขาเมื่ออายุ 618.16 ± 47.26 วัน

ปัญหาและอุปสรรคที่พบ เนื่องจากกวางรูซ่าตื่นตกใจง่ายและกระโดด ได้สูง การจัดการต่าง ๆ เช่น การตัดเขาอ่อน จะต้องไล่มาทั้งฝูงในช่วงอากาศ เย็นเท่านั้นและพักทิ้งไว้มิฉะนั้นจะเกิดการสูญเสียมาก

กวางลูกผสมกวางป่า-รูซ่า

ลักษณะโดยทั่วไป เป็นกวาง ขนาดค่อนข้างใหญ่ ลักษณะคล้ายทั้งกวาง ป่าและกวางรูซ่า

อุปนิสัย ชอบอยู่รวมฝูง ไม่ปราดเปรียวมากนัก ถ้าตกใจจะร้องเสียงดัง แล้ววิ่งหนีไป ชอบลงนอนแช่ปลักโคน ตัวผู้ในช่วงเขาแข็งค่อนข้างดุ จะยืนจ้อง

และใช้เท้ากระที่บพื้นชุ่ม เช่นเดียวกับตัวเมียเวลาหวงลูก

ลูกกวาง ตัวผู้มีมีน้ำหนักแรกเกิด 7.05 ± 0.64 กก. พัฒนาการของเขา กวางลูกผสมกวางป่า-รุช่า พบว่า กวางจะเริ่มออกฐานเขาในช่วงมีนาคม-เมษายน เขาเทียนเริ่มแก่ในช่วงเดือนสิงหาคม

ลูกกวางที่จับมาเลี้ยงจะเลี้ยงยากเนื่องจากไม่ยอมคูดนมเอง ต้อง บังคับโดยใช้นิ้วแหย่เข้าไปในปาก แล้วป้อนนมเข้าไป และใช้เวลาในการ ป้อนนมนาน

ตารางที่ 3 แสดงลักษณะแตกต่างระหว่างกวางป่า กวางรุช่า และลูกผสม กวางป่า-รุช่า

	ลักษณะ	กวางป่า	กวางรุช่า	กวางลูกผสม
1.	ลำตัว	ลำตัวใหญ่,หนา,ลึก	ตัวไม่หนา,เพรียว	ลำตัวใหญ่,หนา,ลึก
2.	สีขน	สีน้ำตาลเทาเข้ม ขนที่แผง คอยาว	สีน้ำตาลเหลือง ขนยาว ขนานลำตัว มีขนที่แผงคอ แต่ไม่ยาว	สีน้ำตาลไหม้-ดำ ช่วงปาก จะมีสีน้ำตาลดำ ขนที่แผง คอยาว
3.	คิ้ว	มีขนขาวที่คิ้วเห็นชัดเจน	ไม่มีขนขาวที่คิ้ว	บางตัวมีขนคิ้วเห็นชัดเจน บางตัวเห็นไม่ชัดเจน
4.	หู	ค่อนข้างเรียวยาว	ช่วงบนเรียวยาวและมน ช่วงปลายหูด้านล่าง	กลมมน
5.	หน้า	หน้ายาวใหญ่ หน้ากาง คอหนา	หน้าไม่ยาวมากนัก	หน้ายาวใหญ่ คอหนา
6.	ขา	ยาวใหญ่ กิ่งหน้ายาวกว่า กิ่งหลัง	กิ่งหลังยาวกว่ากิ่งหน้า	กิ่งหน้าและกิ่งหลังยาว เท่ากัน
7.	หาง	ยาว, ใหญ่และแบนแผ่	ไม่ยาวมากนักโคนหาง ไม่ใหญ่	คล้ายแฮมบ้า โคนหาง ยาวใหญ่และแบนแผ่
8.	ลักษณะนิสัย	ไม่ปราดเปรียว ขณะเดิน จะยกโคนหางขึ้น	ปราดเปรียวมาก และ ค่อนข้างตื่นคน	คล้ายกวางป่าไม่ปราดเปรียว แต่ถ้าถูกจับจะว่องไวมี แรงมาก เวลาเตะจะยก ขาหลังเตะทั้ง 2 ข้าง เวลาเดินจะยกโคนหางขึ้น

กวางฟอลโล

ลักษณะโดยทั่วไป เป็นกวางขนาดเล็ก มีถิ่นกำเนิดในยุโรปเมดิเตอร์เรเนียน โตเต็มที่น้ำหนัก 50-80 กก. สูง 75-105 ซม. หน้าสั้น ลำตัวมีสีน้ำตาลจางน้ำตาลสนิม มีจุด

ขาว บางตัวสีขาวตลอดลำตัว ถูกรือนลำตัวจะเป็นสีน้ำตาลมีจุดขาวเห็นเด่นชัด ถูคูหนาลำตัวจะมีสีน้ำตาลสนิม-น้ำตาลเทา มีจุดสีขาวจางๆ

อุปนิสัย ชอบอยู่รวมกันเป็นฝูง เป็นกวางที่ค่อนข้างขี้ลาด ตื่นเต้นได้ง่ายกว่ากวางพันธุ์อื่น ถ้าเกิดเสียงดังจะวิ่งหนี หรือกระโดด (คล้ายกระต่าย) ไปก่อนแล้วค่อยเดินกลับมาดูใหม่ แต่ถ้าให้อาหารก็จะเข้ามาใกล้ ย้ายฝูงได้ง่าย

ในกวางตัวผู้ ช่วงที่มีเขาแข็งถ้าเกิดความเครียด เช่น ไล่ต้อนฝูงเข้าไปอยู่ในที่แคบๆ เพื่อทำเบอร์ตัว กวางตัวผู้จะหันไปขวิดกันเอง และหันมาทำร้ายกวางตัวเมียและลูกกวางอาจเกิดความเสียหายได้

ในกวางตัวเมีย ระยะคลอดลูกถ้าเกิดความเครียดจากการไล่ฝูงหรือไล่ฝูงอื่นที่อยู่ใกล้ หรือเข้าไปดูลูกกวางที่เกิดใหม่ จะทำให้แม่กวางไม่ยอมเลี้ยงลูก และทิ้งลูกไปเลย เมื่อนำลูกมาเลี้ยงส่วนใหญ่จะไม่รอดเนื่องจากลูกอ่อนแอมาก

ลูกกวาง ตัวผู้มีน้ำหนักแรกเกิด 3.1 ± 0.85 กก. ตัวเมีย 2.83 ± 0.76 กก. พัฒนาการของเขากวางฟอลโลพบว่า กวางจะเริ่มงอกฐานเขาเมื่ออายุ 267.70 ± 9.18 วัน เขาเทียนจะเริ่มขึ้นเมื่ออายุ 359.8 ± 29.36 วัน ในช่วงมิถุนายน-กรกฎาคม เขาเทียนเริ่มแก่เมื่ออายุ 412.50 ± 14.49 วัน และกวางจะผลัดเขาเมื่ออายุ 644 ± 6.99 วัน

ปัญหาและอุปสรรค เนื่องจากเป็นกวางที่มีถิ่นกำเนิดในเขตหนาว ต้องดูแลมากเป็นพิเศษ ทั้งในด้านการให้อาหารชั้นและอาหารหยابที่มีคุณภาพ ในช่วงแล้งที่มีแต่หญ้าแห้ง หญ้าหมัก ต้องหาใบไม้สดเสริม เพราะกวางจะทรุดโทรมง่ายกว่ากวางพันธุ์อื่นๆ และจะมีผลต่อการให้ลูกในปีต่อไป

ลูกที่เกิดในฤดูฝน (พฤษภาคม-มิถุนายน) มีความชื้นในอากาศสูง ทำให้ลูกกวางมีสภาพอ่อนแอ และเกิดโรคปอดบวมแทรกได้ง่ายทำให้สูญเสียมาก ต้องวางแผนการผสมพันธุ์เพื่อให้ลูกเกิดช่วงปลายกันยายนถึงต้นพฤศจิกายน

กวางแดง

ลักษณะโดยทั่วไป เป็นกวางขนาดใหญ่ ถิ่นกำเนิดเดิมอยู่ในยุโรป โตเต็มที่ตัวผู้ น้ำหนัก 160 กก. ตัวเมีย น้ำหนัก 90 กก. สูง 120-150 ซม. ลำตัวมีสีน้ำตาลแดง มีขนยาว หน้ายาว

อุปนิสัย ชอบอยู่รวมฝูง ไม่ปะปนกับกวางพันธุ์อื่น ไม่ค่อยตื่นตกใจมากนัก นิสัยค่อนข้างเชื่องโดยเฉพาะตัวเมีย แต่ตัวผู้จะยังคงตื่นคนอยู่ ตัวเมียจะเป็นตัวนำฝูงเมื่อมีการไล่ต้อน ชอบลงแช่น้ำในเวลากลางวัน

ตัวผู้ ในช่วงที่มีเขาแข็งจะต่อสู้กันเองเพื่อแย่งชิงตัวเมีย ตัวใดชนะก็จะคุมฝูงและไล่ขวิดตัวผู้อื่นๆ ไม่ให้เข้าใกล้บริเวณตัวเมีย โดยจะวิ่งวนไปรอบฝูงตัวเมีย

ตัวเมีย แม่กวางจะหวงลูกและซ่อนลูกไว้ได้พุ่มไม้ ถ้ามีคนไปรบกวนหรือจับตัวลูกกวาง แม่จะไม่ยอมรับลูกเลย บางครั้งจะใช้หัวตบ กัด ตะ และกันไม่ให้เข้าไปรวมฝูง

ปัญหาและอุปสรรค เนื่องจากเป็นกวางที่มีถิ่นกำเนิดในเขตหนาว และตัวใหญ่จึงค่อนข้างหอบง่ายกว่ากวางพันธุ์อื่นๆ เมื่อมีการไล่ต้อนเพื่อย้ายแปลง ถ้าไม่สามารถย้ายได้ในการไล่ครั้งแรก หรือครั้งที่สองจะต้องปล่อยให้กวางหยุดพักแล้วจึงไล่ใหม่ ทำให้เสียเวลาในการไล่ต้อน ต้องมีการดูแลเป็นพิเศษ เช่นเดียวกับกวางฟอลโล และในลูกกวางช่วงระยะหย่านมใหม่ ๆ จะร้องเรียกแม่อยู่ตลอดเวลาและเดินวนในแปลงหญ้าตลอดคืนทำให้ลูกกวางเหนื่อยตายได้

ลูกกวาง ตัวผู้ มีน้ำหนักแรกเกิด 6.5 ± 1.41 กก. พัฒนาการของเขากวางแดงพบว่า กวางจะเริ่มงอกฐานเขา เมื่ออายุ 258.25 ± 2.59 วัน ในช่วงมีนาคม-เมษายน เขาเทียนจะเริ่มขึ้นเมื่ออายุ 320.25 ± 1.48 วัน ในช่วงเมษายน-พฤษภาคม และกวางพ่อพันธุ์จะผลัดเขาในช่วงมีนาคม-พฤษภาคม

พฤติกรรมของกวาง

พฤติกรรมการกินอาหาร

กวางจัดเป็นสัตว์ประเภท intermediate selector สามารถกินหญ้าและใบไม้ต่างๆ รวมทั้งยังสามารถแกะเปลือกต้นไม้เป็นอาหารได้ ปริมาณการกินได้ของกวางขึ้นกับพันธุ์ อายุ ขนาดและตัว

อาหารที่ใช้เลี้ยงกวาง

อาหารหยาบ กวางเป็นสัตว์ที่สามารถกินใบพืชได้เกือบทุกชนิด เช่น หญ้า ถั่ว พืชอาหารสัตว์ต่างๆ เช่น หญ้าหมัก ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ไม้รียบ กระถิน ต้นไม้ใบไม้ต่างๆ ควรสำรองพืชอาหารให้เพียงพอ ถ้ากวางได้รับอาหารหยาบที่มีคุณภาพดีจะช่วยลดต้นทุนค่าอาหารขึ้นได้

อาหารข้น ในช่วงฤดูแล้งที่ขาดแคลนหญ้าสด แม่อุ้มท้อง และแม่เลี้ยงลูก ควรเสริมอาหารข้นโดยใช้อาหารสูตรโคนมโปรตีน 18 % ปริมาณวันละ 1 % น้ำหนักตัว

พฤติกรรมการกินอาหารของกวางที่เลี้ยงปล่อย พบว่า กวางแกะเล็มพืชหญ้าในตอนเย็นและกลางคืน ช่วงกลางวันจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มซ่อนบริเวณใต้ร่มเงาไม้ เนื่องจากกวางยังมีสัญชาตญาณของสัตว์ป่าระวังภัยอยู่ กวางกินหญ้าได้ทุกชนิด แต่ควรระวังหญ้าชิกแนลหากให้กินอย่างเดียวทุกวันอาจได้รับเชื้อราหรือสารพิษ Saponin กวางจะเลือกกินส่วนใบไม่ชอบกินส่วนก้านและจะเลือกกินพืชบางชนิด คือ

ชนิดใบไม้ที่กิน เช่น ใบปืบ ใบมะขามเทศ ใบกก ใบกล้วย ใบพุทรา ใบมะกอกป่า ใบกระถิน ใบขนุน ใบตะคล้า ใบไมยราบ และใบพืชตระกูลถั่ว ชนิดต่างๆ

ชนิดใบไม้ที่ไม่กิน ได้แก่ พืชที่มีกลิ่น หรือยาง เช่น ต้นดอกกรัก กะเพรา ใบสาบเสือ ใบหนาด ใบคันทา ใบดอกกรัก ใบตีนกา ใบยอดอ้อย และ ใบต้นสบู่

การให้อาหารกวาง

1. การเลี้ยงแบบขังกรง ตัดพืชอาหารสัตว์มาให้กิน ต้องมีพืชอาหารให้กินอย่างพอเพียงตลอดเวลา รางอาหารควรยาวพอให้กวางได้กินทุกตัวไม่เบียดกัน ควรตัดพืชชนิดต่างๆ ให้กิน และควรมีแหล่งพืชอาหารอย่างน้อย 2-3 แหล่ง

2. เลี้ยงแบบปล่อยแปลง ควรมีแปลงหญ้าหมุนเวียนอย่างเพียงพอ (ไม่น้อยกว่า 3 แปลง) ควรปลูกหญ้าไว้อย่างน้อย 2 ชนิด

ความหนาแน่นในการเลี้ยงกวาง

ถ้าเลี้ยงแบบขังกรง กวางอ้วนท้องใกล้คลอดและเลี้ยงลูกใช้พื้นที่ 100 ตรม. กวางขนาดอื่นใช้พื้นที่ 50 ตรม.

ถ้าเลี้ยงแบบปล่อยแปลง อัตราการปล่อยแพะเล็ม ขึ้นอยู่กับพันธุ์และคุณภาพของแปลงหญ้า ถ้าคุณภาพดีสามารถเลี้ยงกวางรูซ่า 2-3 ตัว/ไร่ กวางพอลโล 2-4 ตัว/ไร่ กวางแดง 1 ตัว/ไร่ เมื่อเปรียบเทียบพื้นที่การใช้แปลงหญ้าเลี้ยงโค 1 ตัว เท่ากับเลี้ยงกวางพอลโลได้ 8 ตัว หรือกวางแดง 3 ตัว หรือ

ถ้าหากเลี้ยงพ่อกวาง 1 ตัว แม่กวาง 5 ตัว จะต้องใช้หญ้าสดวันละ กี่ กก.?

พ่อกวาง 1 ตัว กินอาหารตัวละ 1.7 กก. รวมกิน 1.7 กก./วัน

แม่กวาง 5 ตัว กินอาหารตัวละ 1.0 กก. รวมกิน 5 กก./วัน

รวมกินอาหาร (วัตถุดิบ)

6.7 กก./วัน

(หญ้าสด มีวัตถุดิบประมาณ 25 %)

จึงต้องตัดหญ้าสดให้กินทั้งหมด $(6.7 \times 100) / 25 = 26.8$ กก./วัน

การให้น้ำ

- ควรมีน้ำที่สะอาดให้กินตลอดเวลา
- ภาชนะที่ใส่น้ำไม่ใหญ่เกินไปหรือสูงเกินไปทำให้ลูกกวางกินไม่ได้
- ถ้าเป็นไปได้ควรนำน้ำตรวจหาเชื้อโรคมวงคร้อพิษ

อ่างน้ำ

พฤติกรรมกรรมการผสมพันธุ์

ช่วงผสมพันธุ์ เขากวางจะแข็งเต็มที่ คอใหญ่ ไหล่หนา สีขนเข้มขึ้น และลูกอ้วนทะจะมีขนาดใหญ่ทำให้มีน้ำเชื้ออสุจิมากจึงเป็นช่วงที่เหมาะสมในการผสมพันธุ์ พฤติกรรมของกวางจะทำเสียงขู่ เขาวิดชนต้นไม้ ตาขวาง ร้องได้ ตาเปิด ชนรั้ว ต่อสู้คน ชอบเล่นน้ำ ฉีรดตัวเองให้มีกลิ่นติดตัวเพื่อเรียกความสนใจจากตัวเมีย และทำริมฝีปากม้วนคล้ายแพะ กวางบางพันธุ์จะเปลี่ยนสีขนในฤดูผสมพันธุ์ เช่น กวางซีก้าจะเปลี่ยนสีขนเป็นสีน้ำตาลหมดทั้งตัว ในกวางรูซำมักจะตามไล่ตัวเมียที่เป็นสัด แต่ถ้าเป็นกวางป่าตัวเมียจะเข้าหาตัวผู้ อายุผสมพันธุ์ที่เหมาะสมของกวางรูซำตัวผู้ อายุ 2 ปี น้ำหนัก 70 กก. ตัวเมียอายุ 18 เดือน น้ำหนักตัวไม่น้อยกว่า 45 กก. ถ้าต่ำกว่า 45 กก. จะทำให้ความสมบูรณ์พันธุ์ต่ำลงด้วย ของกวางฟอลโล 16 เดือนมีน้ำหนักตัว 30 กก. อัตราส่วนการผสมพันธุ์ ตัวผู้ 1 ตัวต่อตัวเมีย 20-30 ตัว นอกจากนี้อาหารที่คุณภาพดีมีผลต่ออัตราการตั้งท้องสูงถึง 95 % ถ้าอาหารคุณภาพต่ำโอกาสการตั้งท้องเพียง 55 %

ฤดูผสมพันธุ์ของกวางรูซ่าส่วนใหญ่อยู่ในช่วงพฤษภาคม-กรกฎาคม แต่ผลการศึกษาพบว่า ลูกกวางรูซ่าเกิดขึ้นตลอดปีเช่นเดียวกับกวางไทย ขณะที่กวางยุโรปจะมีฤดูผสมพันธุ์ค่อนข้างสูงมากอยู่ในช่วงตุลาคม-พฤศจิกายน และจะคลอดลูกช่วงมิถุนายน-สิงหาคม ทั้งนี้เนื่องจากความยาวของแสง (photoperiod) มีอิทธิพลต่อการผสมพันธุ์ของกวางยุโรป กวางส่วนใหญ่มักคลอดลูกตัวเดียว แต่กวางมูส และกวางน้ำจีน (Chinese Water Deer) สามารถให้ลูกแฝด

การจัดการเลี้ยงกวาง

สภาพพื้นที่ในการเลี้ยงกวาง

- พื้นที่ในการเลี้ยงกวางควรเป็นที่ดอน หรือพื้นที่ไม่ควรมีน้ำขังและเป็นโคลนตม

- ลักษณะแปลงที่ปล่อยเลี้ยงกวางควรเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า และมีแปลงไม่น้อยกว่า 3 แปลงเพื่อแยกเลี้ยงกวางระยะอุ้มท้องกับแม่เลี้ยงลูก กวางหย่านม และกวางที่โตเต็มที่

- ควรมีด่านไม้ใหญ่ในแปลง หรือที่ให้ร่มเงาและไว้หลบซ่อนระงับภัย เนื่องจากกวางเป็นสัตว์ที่ตกใจง่าย เมื่อตกใจจะกระโจนเข้าแนวรั้วได้รับบาดเจ็บ

- ควรมีทางวิ่ง (race way) ระหว่างทุกแปลงสำหรับใช้ต้อนกวาง

- ควรเลี้ยงให้ห่างจากฟาร์มแกะและสุกรอย่างน้อย 1 กม. เนื่องจากอาจรับเชื้อโรค Malignant catarrh จากแกะหรือติดเชื้อโรคปากและเท้าเปื่อยจากสุกร

ทางวิ่ง

- การล้อมรั้วขอบล่างต้องให้ติดพื้นดินและใช้เส้นรั้วลวดหนามซึ่งติดกับพื้นดินป้องกันสุนัข กวางรูขาคควรมีรั้วรอบนอกสูงไม่น้อยกว่า 1.9 เมตร และใช้รั้วที่มีความยืดหยุ่นได้ดีป้องกันบาดเจ็บจากกวางที่วิ่งชนกระแทก
- ถ้าเลี้ยงกวางจำนวนมากควรมีคอกคักกวาง (deer yard) และมีของบังคับตัวกวาง (deer crutch) เพื่อสะดวกในการจัดการ เช่น คักกวางสำหรับแบ่งฝูง ชั่งน้ำหนัก หรือตัดเขา
- แม่กวางช่วงใกล้คลอด ควรแยกเลี้ยงในแปลงที่มีร่มเงาหรือมีต้นไม้สูงเพื่อใช้เป็นที่พักหลบสำหรับคลอดลูก

เนื้อกวาง

เนื้อกวางมีไขมันปริมาณค่อนข้างต่ำและมีไขมันประเภทอิ่มตัว (มีคลอเรสเตอรอลที่เป็นสาเหตุไขมันอุดตันในเส้นเลือด) อยู่น้อยมาก ขณะเดียวกันกรดไขมันในเนื้อกวางเป็น essential fatty acid มีอยู่ในปริมาณค่อนข้างสูง ซึ่งเป็นกรดไขมันที่จำเป็นที่ร่างกายมนุษย์ไม่สามารถสังเคราะห์ขึ้นมาใช้เองได้

เนื้อกวาง

ตารางที่ 4 คุณค่าทางโภชนาของเนือกวางเปรียบเทียบกับเนื้อสัตว์ชนิดอื่น ๆ

	โปรตีน (g/100g)	พลังงาน cal/100g	แคลเซียม mg/100g	ฟอสฟอรัส mg/100g	ไทอามีน mg/100g	ไรโบเฟลวิน mg/100g	ไนอาซิน mg/100g
เนื้อกวาง	21.6	126	10	249	0.23	0.48	6.3
เนื้อโค	18.5	263	11	171	0.08	0.16	4.4
เนื้อแกะ	16.5	263	10	147	0.15	0.20	4.8
เนื้อสุกร	15.7	308	9	175	0.76	0.18	4.1

ในประเทศนิวซีแลนด์ส่งกวางเข้าโรงฆ่าเมื่ออายุ 15-18 เดือน เพราะถ้าเลี้ยงต่อไปกวางจะมีไขมันสะสมมาก ทำให้ประสิทธิภาพการใช้อาหารลดลง เปลือกต้นท่อนอาหาร และคุณภาพของเนื้อจะเหนียว ขณะที่กวางฟอลโลจะส่งโรงฆ่าเมื่ออายุ 12-15 เดือน น้ำหนักตัว 45-50 กก. ได้น้ำหนักซาก 25-30 กก. มีเปอร์เซ็นต์ซาก 55-60 % (ตารางที่ 5) และได้เนื้อแดง 70-75 % (ตารางที่ 6) ขณะที่สัตว์ชนิดอื่น ๆ มีเนื้อแดงเพียง 45-60 % ทั้งนี้ เนื่องจากกวางมีสัณฐานตาณในการระวังภัยสูงมักหนีตลอดเวลาจึงทำให้มีมัดกล้ามเนื้อที่ขาหลังมากเป็นพิเศษ และเนื้อแดงจะมีสีคล้ำมากเพราะในเนือกวางมีปริมาณธาตุเหล็กสูงกว่าเนื้อสัตว์ชนิดอื่น ๆ

ตารางที่ 5 น้ำหนักซากและเปอร์เซ็นต์ซากของกวางเมื่ออายุต่าง ๆ

พันธุ์กวาง	ซากกวางอายุ 1 ปี		ซากกวางอายุ 2 ปี	
	กก.	%ซาก	กก.	%ซาก
รูซ่า	50.0	61.7	-	-
ฟอลโล	24.5	55.0	30.6	55.0
กวางแดง	54.9	57.9	76.0	56.4

ตารางที่ 6 ส่วนประกอบของซากกวางบางพันธุ์

	อายุ (ปี)	น้ำหนัก (กก.)	เนื้อแดง (%)	ไขมัน (%)	กระดูก (%)	เนื้อแดง ไขมัน	เนื้อแดง กระดูก
ฟอลโล	2	40	73.9	9.1	13.6	8.1	5.4
กวางแดง	2	60	72.7	7.0	20.3	10.4	3.6

กวางรูซ่าในประเทศมีน้ำหนักซาก 34.86 กก. คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ซาก 62.11 % ขณะที่ในต่างประเทศรายงานกวางรูซ่าอายุ 1 ปี มีน้ำหนักซาก 50 กก. คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ซาก 61.7 % เปอร์เซ็นต์เนื้อแดง กระดูก และ ไขมัน เท่ากับ 78.44, 20.27 และ 1.29 % ตามลำดับ

ลักษณะซากกวางรูซ่า

ตารางที่ 7 ลักษณะซากและส่วนประกอบของซากกวางรูซ่า

รายการ		ค่าเฉลี่ย		เปอร์เซ็นต์ น้ำหนักตัว
น้ำหนักมีชีวิตก่อนฆ่า	กก.	56.12 ± 4.53	กก.	100
น้ำหนักเลือด	กก.	1.99 ± 0.36	%	3.54 ± 0.63
น้ำหนักหนัง	กก.	4.61 ± 0.93	%	8.22 ± 1.49
น้ำหนักหัว	กก.	2.90 ± 0.40	%	5.16 ± 0.36
น้ำหนักข้อเท้าหน้า	กรัม	655.2 ± 55.87	%	1.17 ± 0.14
น้ำหนักข้อเท้าหลัง	กรัม	780.61 ± 51.06	%	1.39 ± 0.11
น้ำหนักหาง	กรัม	111.64 ± 35.21	%	0.19 ± 0.09
น้ำหนักหัวใจ	กรัม	291.57 ± 53.59	%	0.52 ± 0.07
น้ำหนักตับ	กรัม	728.64 ± 102.5	%	1.30 ± 0.12
น้ำหนักไต	กรัม	119.71 ± 31.67	%	0.21 ± 0.06
น้ำหนักม้าม	กรัม	101.79 ± 20.49	%	0.18 ± 0.03
น้ำหนักปอด+หัวใจ	กรัม	671.93 ± 90.15	%	1.20 ± 0.20
น้ำหนักผ้าขี้ริ้ว (rumen)	กรัม	1045.57 ± 123.4	%	186 ± 0.06
น้ำหนักรังผึ้ง (reticulum)	กรัม	112.71 ± 17.48	%	0.20 ± 0.04
น้ำหนักสามสิบกลีบ (omasum)	กรัม	153.36 ± 32.21	%	0.27 ± 0.02
น้ำหนักกระเพาะแท้ (abomasum)	กรัม	180.57 ± 29.83	%	0.32 ± 0.07
น้ำหนักลำไส้เล็ก	กรัม	540.71 ± 128.83	%	0.96 ± 0.22
น้ำหนักลำไส้ใหญ่	กรัม	436.08 ± 98.04	%	0.78 ± 0.17
น้ำหนักซากอ่อน	กก.	34.86 ± 3.15	%	62.11 ± 4.61
น้ำหนักซากเย็น	กก.	32.75 ± 2.76	%	58.36 ± 3.98
ความยาวซาก	ชม.	107.14 ± 8.51	-	-
ความยาวช่องท้อง	ชม.	77.33 ± 3.89	-	-

เขากวางอ่อน

ลักษณะของเขากวาง

เขากวางอ่อน

กวางตัวผู้จะเริ่มสร้างเขาแรกหรือเขาเทียน (spike) เมื่ออายุ 1 ปี จากปุ่มส่วนหน้าของหัวกะโหลก ซึ่งเจริญจากส่วนของเนื้อเยื่อชั้นนอก (epidermis) โดยอกติดกะโหลก

ด้านหน้า (แต่ไม่ได้เป็นส่วนของกะโหลก) เขามีลักษณะต้นไม่กลวงเหมือนเขาแพะแกะ ในช่วงที่เขายังอ่อน (velvet) จะมีเลือดหล่อเลี้ยงและอุดมด้วยเนื้อเยื่อ vascular ซึ่งประกอบด้วยฮอร์โมนเทสโทสเตอโรนและแร่ธาตุแคลเซียม โดยเฉพาะส่วนปลายเขาจะมีแร่ธาตุซิลิเนียมอยู่จำนวนมาก ตัวลำเขา (beam) ของกวางป่ายาว 70-80 ซม. เขากวางแต่ละข้างมี 3 กิ่ง กิ่งแรกเรียก กิ่งรับหมา (brow tine) จะขึ้นไปด้านหน้า ตัวลำเขาจริงจะขึ้นไปด้านหลัง รอยต่อระหว่างกิ่งรับหมาและลำเขาจริง จะมีลักษณะคล้ายรูปตัวยู กิ่งรูปตัววี ปลายของลำเขาจริงจะแตกแขนงออกเป็นสองกิ่ง โดยที่กิ่งด้านหน้าจะยาวกว่ากิ่งด้านหลัง ลักษณะภายนอกของเขากวางอ่อนมีหนังหุ้มขนสั้นละเอียดคล้ายขนกำมะหยี่ เขากวางอ่อนเมื่อเวลาผ่านไป 2-3 เดือนจะแปรสภาพเป็นเขาแข็ง (antler) มีลักษณะคล้ายหินปูน เขาแก่จะแข็งแรงในช่วงผสมพันธุ์ (พฤษภาคม-กรกฎาคม) และเขากวางจะหลุดในเดือนกันยายน ซึ่งกวางจะผลัดเขาและสร้างชิ้นใหม่ทุกปี กวางจึงจัดอยู่ในวงศ์ Cervidae ในขณะที่เขาของแพะแกะ (horn) ไม่สามารถผลัดเขาและสร้างชิ้นใหม่ได้ ซึ่งอยู่ในวงศ์ Bovidae

กวางป่าจะมีการผลัดเขาทุกปีในช่วงมีนาคม-เมษายน หลังจากเขาหลุด 7 วัน กวางจะสร้างเนื้อขึ้นมาหุ้มบริเวณที่เขาหลุด จากนั้นประมาณ 21 วันจะเริ่มออกเขาใหม่ การเจริญของเขาจะเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่เพิ่มขึ้นทั้งขนาดและความยาวจนกระทั่งกวางอายุ 9-10 ปี ความยาวของเขาจะลดลงแต่มีขนาดใหญ่ขึ้น สนั่น และคณะ (2539) รายงานว่ากวางป่าอายุ 6 ปี

เขาสดมีน้ำหนักข้างละ 820-1,640 กรัม ยาว 41-63 ซม. และเส้นรอบวง 11.5-17.2 ซม.

กวางรูซ่าในประเทศเริ่มออกเขาแรก เมื่ออายุ 213.32 วัน เขามีความยาวสูงสุดเฉลี่ย 10.21 ซม. (7.0-17.5 ซม.) เส้นรอบวงเขาเฉลี่ย 7.13 ซม. (5.5-10.5 ซม.) และหลังจากนั้นเขาจะเริ่มแก่เมื่ออายุ 418 วัน หลังจากสลัดเขาแรกทิ้ง 24.11 วัน จึงเริ่มสร้างเขาสองเมื่ออายุ 653.43 วัน และกวางรูซ่าที่ตัดเขาอ่อนปีที่ 2 ถึง ปีที่ 6 มีอายุเมื่อตัดเขาเฉลี่ย เท่ากับ 1.91, 2.86, 3.44, 4.26 และ 5.21 ปี ตามลำดับ และตัดอายุเขาเฉลี่ย 55 วัน หลังจากเริ่มงอกใหม่ มีน้ำหนักเขาอ่อนสด เท่ากับ 361.53, 495.0, 637.75, 805.67 และ 958.28 กรัม/ตัว และเขาอ่อนอบแห้งมีน้ำหนักคงเหลือ เท่ากับ 163.14, 185.75, 252.56, 291.67 และ 363.73 กรัม/ตัว น้ำหนักคงเหลือคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักสด เท่ากับ 35.14, 34.98, 37.20, 36.20 และ 37.91 % ตามลำดับ ขนาดความยาวของลำเขาที่ตัดได้ เท่ากับ 20.44, 22.22, 23.71, 25.79 และ 29.71 ซม. และลำเขามีเส้นรอบวงเฉลี่ย เท่ากับ 6.18, 8.68, 11.26, 11.44 และ 12.64 ซม. ตามลำดับ ผลผลิตเขาอ่อนจะเพิ่มขึ้นเมื่อกวางมีอายุมากขึ้น โดยเขาอ่อนสดมีอัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 27.78 % และเขาอบแห้งมีอัตราเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 23.17 % ส่วนประกอบทางเคมีของเขาอ่อนประกอบด้วยความชื้น 9.77 % โปรตีน 53.45 % ไขมัน 0.45 % เถ้า 32.78 % พลังงาน 3153.68 kcal/kg แคลเซียม 11.39 % และฟอสฟอรัส 17.05 %

การจัดการอาหารช่วงระยะการสร้างเขา

กรณีที่กวางได้รับปริมาณอาหารไม่เพียงพอหรือกวางเกิดความเครียดจะมีผลทำให้ผลผลิตเขาลดลง และในการเพิ่มผลผลิตเขานั้นการให้พืชอาหารคุณภาพดีที่เพียงพอกับความต้องการจะให้ผลไม่แตกต่างกับการเสริมอาหารชั้นดั่งนั้นในช่วงที่สร้างเขาจึงควรให้พืชอาหารคุณภาพดีกินอย่างเต็มที่ อย่างจำกัดอาหารและไม่จำเป็นต้องเสริมอาหารขึ้น

ระยะเวลาการตัดเขา

ระยะเวลาการตัดเขาอ่อนเป็นช่วงเวลาที่สำคัญมาก จะต้องตัดในเวลาที่เหมาะสม เขาอ่อนกวางรูซ่าจะตัดได้เมื่ออายุ 50-60 วัน กวางแดงไม่เกิน 65 วันจึงจัดว่าเป็นเขาอ่อนที่มีคุณภาพสูง หากตัดเร็วก่อนเวลาเกินไป ทำให้ได้ผลผลิตน้ำหนักเขาน้อยลง แต่ถ้าตัดช้าเกินไปทำให้คุณภาพของเขาที่ได้ด้อยลง ดังนั้น จึงต้องคอยตรวจดูลักษณะเขาทุก 2-3 วันว่าตัวใดถึงเวลาตัดเขาหรือไม่ โดยปกติกวางที่โตเต็มที่เขาจะงอกยาวเฉลี่ยวันละ 1 ซม. หรือน้ำหนักเขาจะเพิ่มวันละ 50 กรัม กวางแต่ละตัวจะมีเวลาที่เหมาะสมในการตัดต่างกันไปตามอายุของกวาง ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ระยะเวลาการตัดเขากวางรูซ่าและน้ำหนักเขาที่ได้

อายุกวาง (ปี)	อายุเขาที่ตัด (วัน)	น้ำหนักเขา (กก.)
2	55	1.01
3	58	1.60
4	61	1.93
5	60	2.17

ระยะตัดเขาอ่อนที่เหมาะสมสำหรับกวางอายุ 2 ปี จะอยู่ที่ 72 วัน หลังผลัดเขาส่วนอายุ 3 ปี ปริมาณ Insulin like Growth Factor 1 (IGF-1) ในเขาอ่อนยังไม่แตกต่างกัน สามารถเลื่อนระยะเวลาการตัดเขาออกไปได้โดยจะอยู่ที่ประมาณ 79 - 86 วัน หลังผลัดเขา ซึ่งจะทำได้ น้ำหนักเขากวางอ่อนมากขึ้นด้วยปริมาณ IGF-1 ที่แตกต่างกันนี้อาจขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงของเซลล์กระดูกอ่อนจากเขาอ่อนเป็นเขาแก่ ซึ่งมีผลต่อตัวรับสัญญาณของ IGF-1 ที่อยู่ในเนื้อเยื่อเขาอ่อน จากผลการศึกษาอาจใช้เป็นแนวทางในการตัดเขากวางเพื่อให้ได้เขาอ่อนที่มีคุณภาพ และเป็นแนวทางในการสกัดฮอร์โมน IGF-1 ให้บริสุทธิ์ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มมูลค่าของการเลี้ยงกวางในเมืองไทย

ส่วนประกอบทางเคมีของเขากวาง

เขาเมื่ออบแห้งจะมีน้ำหนัก 35 % ของน้ำหนักสด และเขาที่อบแห้งแล้วจะมีความชื้นไม่เกิน 15 % คุณค่าทางโภชนาการของเขากวางประกอบด้วยโปรตีน 47 % แร่ธาตุ 33 % ไขมัน 3 % และความชื้น 12 %

ผลผลิตน้ำหนักของเขากวางและคุณภาพแตกต่างกันไปตามสายพันธุ์และอายุกวาง นอกจากนี้ราคาจำหน่ายเขาแบ่งตามสรรพคุณเป็น 3 ส่วน ส่วนปลายยอดเขาอ่อนมีราคาแพงที่สุด เนื่องจากมีคุณค่าทางโภชนาการมากกว่าส่วนอื่น ส่วนกลางใช้รักษาโรคไขข้อ และส่วนโคนเขาใช้รักษาในผู้ชราที่ขาดแร่ธาตุแคลเซียม

สรรพคุณของเขากวางอ่อน

เขากวางอ่อนมีสรรพคุณใช้เป็นยารักษาโรคโลหิตจาง ไขข้ออักเสบ กามตายด้าน และโรคในเด็กเล็กได้หลายโรค สำหรับในประเทศไทยผู้บริโภคเขากวางอ่อนได้แก่ชาวจีนสูงอายุที่จะบริโภคในช่วงที่มีอากาศหนาวเย็นเพื่อบำรุงสุขภาพให้ภายในร่างกายอบอุ่นโดยการคั้นหรือดองเหล้าโรงร่วมกับสมุนไพรของจีน (ฮวยชัว เก๋ากี้ และปักคู้) คนที่เป็นความดันโลหิตสูงไม่ควรรับประทาน ในประเทศนิวซีแลนด์ ได้กำหนดเกรดคุณภาพเขากวางอ่อนตามความยาวของลำเขา ไม่น้อยกว่า 40 ซม. และเส้นรอบวงไม่น้อยกว่า 18 ซม. จัดเป็นเกรด A และคุณภาพจะลดลงตามขนาดความยาวและเส้นรอบวงเขา ตั้งแต่เกรด A1, A2, A3, A4, B, C, และ D

การตัดเขากวางอ่อน

การตัดเขาอ่อนจะเริ่มตัดกันเมื่อเขากิ่งสุดท้ายเริ่มแตกแยกออกมาจากกันยาวไม่เกิน 2 นิ้ว จากการสังเกตในระยะนี้เขากวางจะเจริญเติบโตรวดเร็ว เฉลี่ยประมาณวันละ 1 - 2 ซม. หรือจะคำนวณจากการหลุดของ

การตัดเขากวางโดยใช้เลื่อยตัดห่างจากฐานเขา 3 - 4 ซม.

เขาไม่เกิน 90 วัน การตัดเขาอ่อนเมื่อตัดครั้งแรกผ่านไป ซึ่งในระยะนี้เขากวางยังไม่แก่จัดรอยแผลถูกดูแลรักษาไว้ให้อย่างดีด้วยกรรมวิธีที่ถูกต้อง เขากวางจะงอกขึ้นมาใหม่เป็นครั้งที่ 2 และสามารถใช้ประโยชน์ได้เช่นเดิม

ช่วงที่กวางเขาอ่อนนี้จะสังเกต อันตะหัดเข้าไปในช่องท้อง กวางจะระวังตัว และไม่แสดงอาการคุดัน ก้าวร้าว กัดฟัน ฟนเขา ขวิดเขา หรือต่อสู้กันเองในฝูง แต่พอถึงช่วงเขาแก่กวางในฝูงมักจะมีรอยแผลเหวอะหะไปทั่วตัว การตัดเขาอ่อนจึงช่วยลดอันตรายจากปัญหาดังกล่าวได้ เขาอ่อนที่ตัดได้นำไปใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจแทนที่จะปล่อยให้แก่ไปเป็นหินปูนและเป็นอันตรายต่อฝูงกวางที่เลี้ยง

อุปกรณ์ที่ใช้ในการตัดเขากวางอ่อน

1. ชองบังคับตัวกวาง
2. เชือกมัดเขากวาง และเชือกมัดห้ามเลือดเส้นเล็ก
3. ยาทิงเจอร์ไอโอดีน รักษาแผล สำลีซับเลือด ผ้าดิบสีขาว
4. ผงซุรต และไบสาบเสือสำหรับห้ามเลือด
5. เลื่อยไม้ หรือกรรไกรตัดกิ่งไม้ฟันละเอียด

ชองบังคับตัวกวาง

ขั้นตอนการตัดเขา

1. เวลาที่ตัดควรเป็นช่วงที่มีอากาศเย็น เช่น ตอนเช้า เพราะจะทำให้แรงดันของเลือดต่ำ และเลือดไม่ออกมาก
2. กรณี ไม่มีชองบังคับ ควรด้อนกวางเข้าไปในคอกขนาดเล็ก เพื่อลดพื้นที่การวิ่งของกวาง สะดวกในการจับ และจับกวางมัดโดยการใส่เชือกคล้องที่ขาหลังมัดให้กวางนอนลง มัดขาหน้าทั้ง 2 ข้างตั้งไว้

3. จับหัวกวางใส่ในเหล็กล๊อคหัวกวาง ใช้เชือกที่มีอยู่มัดติดกับเหล็กล๊อค ใช้เท้าเหยียบเหล็กล๊อคคนละข้าง ใช้เชือกเล็กมัดห้ามเลือดที่โคนเขาไว้ก่อนตัด
4. ใช้เลื่อยที่คมตัดเขาอ่อน ห่างจากโคนเขา 2 - 3 นิ้ว หลังจากตัดเขาแล้ว ให้ยกด้านที่ตัดหงายขึ้นบน เพื่อป้องกันไม่ให้เลือดไหลออกมาจากช่องทางเดินของเส้นเลือด และเพื่อให้เขาอ่อนมีคุณภาพสูงสุด
5. ใช้ยาทิงเจอร์ทาที่รอยแผล และใช้ผ้าขาวพันมัดติดโคนเขาเพื่อห้ามเลือดไว้ ควรมัดให้ดึงออกง่าย และเมื่อแผลหายแล้ว หรือเลือดหยุดไหล จะได้คลายเชือกออกจากการมัดได้สะดวก
6. เริ่มดำเนินการตัดอีกข้างหนึ่งเช่นเดียวกันดังกล่าวมาแล้ว
7. นำเขากวางอ่อนไปแช่แข็งเพื่อเตรียมจำหน่าย หรือจะอบให้แห้งเก็บไว้จำหน่ายต่อไป

ข้อควรระวัง

1. การตัดเขากวางต้องห้ามเลือดให้หยุด มิฉะนั้นแล้วเลือดจะไหลไม่หยุด อาจทำให้กวางตาย
2. ผู้ตัดเขากวางต้องมีความชำนาญ และดำเนินการเป็นทีม ใช้เวลานให้น้อยที่สุดในการจับกวางมัดและการตัด เพื่อลดอันตรายการช็อกของกวางด้วย
3. ห้ามใช้ยาซึมหรือยาสลบ ที่จะไปมีผลต่อกระแสโลหิตของกวาง เพราะเขาอ่อนมีเส้นส่งมาเลี้ยงด้วย ยาจะติดไปกับเขาอ่อนอาจจะมีผลถึงผู้บริโภค
4. ในการบังคับกวางด้วยของบังคับหรืออุปกรณ์ที่ดัดแปลงนั้นสามารถทำได้ แต่ต้องระวังไม่ให้เกิดการบาดเจ็บ ใช้ยางรัดให้แน่นก่อนใช้เลื่อยตัดเขา แล้วใช้ยานาเคนาซันโรยแผลและภายใน 4 - 10 ชั่วโมงแผลจะแห้งเป็นปกติได้

การอบเขากวาง

กรรมวิธีดั้งเดิมจะตั้งกระทะคว่ำทรายให้ร้อน นำเขาอ่อนลงคั่ว (คล้ายกับการคั่วเกาลัด) หรือหากจะไม่ทำให้แห้งทันที ก็จะใช้วิธีเก็บรักษาโดยนำไปแช่เย็น ในปัจจุบันวิธีนิยมคือ เอาผ้าพันเขากวางไว้เหนือเตา โดยใช้ไฟอ่อนๆ รมเขากวางต้องคอยดูความแรงของไฟตลอดเวลาถ้าไฟแรงเกินไปเขาจะแตกและใหม่ การอบเขากวางต้องอาศัยประสบการณ์และความชำนาญมาก บางครั้งถ้าใช้ไฟอ่อนเกินไปเขาก็จะเน่าเสียได้ หรือภายนอกแห้งแต่ภายในอาจไม่แห้ง เขากวางใหม่ ขายได้ราคาต่ำส่วนใหญ่ผู้เลี้ยงนำมาขอซื้อในราคาประมาณคู่ละ 2,000 บาท ทั้งนี้เพื่อนำไปบดผสมกับน้ำผึ้งให้ม้ากินเพื่อเพิ่มพลังกำลังให้ม้า

ตู้อบเขากวางอ่อนทำจากตู้เลี้ยงปลา

วิธีการอบแห้งของกรมปศุสัตว์ ใช้อบในตู้กระจกปลา ขนาด 1x2 ฟุต โดยใช้ความร้อนจากดวงไฟ 100 วัตต์ จำนวน 2 ดวง ใช้เวลาอบนาน 4-5 วัน

การอบเขาอ่อนสดของกรมป่าไม้ มีขั้นตอน ดังนี้

1. ก่อนอบ ใช้ผ้าสะอาดชุบน้ำเดือดเช็ดถูเขาอ่อน เพื่อล้างไขมันด้านนอก จากนั้นใช้น้ำเดือดเทราด 2-4 ครั้ง เพื่อให้เขาอ่อนคงรูป และบริเวณที่ตัดจะถูกลวกกระทั่งเป็นสีเนื้อสุก ซึ่งเป็นการปิดกั้นไม่ให้เลือดไหลออกมาได้ง่าย รวมทั้งเป็นการฆ่าเชื้อโรค จากนั้นนำไปแขวนผึ่งลม

2. การอบแห้ง ใช้ตู้อบขนาด 64x70x30 ซม. ปรับตู้อบที่อุณหภูมิ 60 - 65 เซลเซียส ระหว่างการอบให้กลับหรือพลิกเขาทุกวัน ใช้เวลาการอบ 6 วัน จึงนำเขาออกจากตู้อบ วัดความยาว เส้นรอบวง และชั่งน้ำหนักเขาอบแห้งแต่ละข้าง

เขากวางอ่อนเมื่ออบแห้งแล้วจะมีความแข็งมากทำให้หั่นเป็นแผ่นลำบาก ดังนั้นก่อนหั่นจะใช้ผ้าดิบพันรอบแล้วแช่ในเหล้าขาวหมักทิ้งไว้ 1 คืนเพื่อให้เขากวางอ่อนตัวแล้วจึงหั่นเป็นชิ้นบาง ๆ ตลาดเขากวางอ่อนอยู่ที่ตลาดเขาวราช ราคาจำหน่ายกิโลกรัมละ 20,000-30,000 บาท

โรคที่พบในกวาง

ในต่างประเทศ อาจพบปัญหาของโรควัณโรค ปากและเท้าเปื่อย สำหรับการทำให้ฟาร์มเลี้ยงกวางในประเทศไทยยังไม่มีการกำหนดให้ทำวัคซีนใดๆ ยกเว้น การเคลื่อนย้ายสัตว์จากฟาร์มหนึ่งไปยังอีกฟาร์มหนึ่งจะต้องทำวัคซีนโรคปากและเท้าเปื่อยที่ฟาร์มต้นทาง

1. วัณโรคปอด (Tuberculosis)

โรคนี้อาจเกิดจากเชื้อแบคทีเรีย *Mycobacterium bovis* เชื้อนี้กระจายไปยังอากาศ อาจอยู่ในอาหาร นม และน้ำ เชื้อจะเข้าทำลายทางระบบหายใจที่บริเวณปอดและต่อมน้ำเหลืองในช่องอกและที่เต้านม สัตว์ป่วยอาจมีชีวิตอยู่ได้ถึง 2-3 ปี อาการ กวางมีร่างกายซูบผอม กินอาหารลดลง ระบบทางเดินหายใจผิดปกติ หายใจขัด ไอ สัตว์ที่ป่วยในระยะปลายเมื่อผ่าซากจะไม่พบไขมันในช่องท้องเนื่องจากการขาดอาหารเป็นเวลานาน พบตุ่มหนองลักษณะเป็นครีม ไม่แข็ง เหมือนเนย ขนาดเมล็ดถั่วที่บริเวณปอด ม้าม ตับ และซีโครง กระเพาะอาหารและลำไส้เล็กจะแพบพอม

วัณโรคปอดพบหนองบริเวณปอด ม้าม และซีโครง

โรคนี้สามารถแพร่ระบาดไปถึงกวางตัวอื่น ๆ ได้ง่ายก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมาก และติดต่อถึงคนได้ ในนิวซีแลนด์มีมาตรการควบคุมทดสอบตรวจโรคกวางในฝูงเป็นประจำ และมีการกำหนดเขตปลอดโรคหรือเขตที่มีโรคในอัตราส่วนที่ต่ำ โดยรัฐออกใบรับรองแต่ละฟาร์ม โรคนี้ถือเป็นโรคที่มีการระบาดบ่อยมากในฟาร์มเลี้ยงกวาง

2. โรคปากและเท้าเปื่อย (Foot and Mouth Diseases)

เป็นโรคระบาดอย่างรุนแรง เกิดจากเชื้อไวรัส เชื้อจะเข้าทางผิวหนัง บางบริเวณปาก เหงือก ลิ้น ห้วนม และเต้านม ระหว่างร่องกีบ และรอบเส้นเลือดเหนือกีบ ทำให้เกิดเป็นแผลพองเจ็บปวด และเชื้อจะกระจายไปอย่างรวดเร็ว ในกวางระยะเชื้อฟักตัว 1 - 7 วัน เฉลี่ย 3 - 6 วัน

การกระจายของเชื้อโดยทางหายใจ และทางเดินอาหาร กวางจะเริ่มมีไข้ แผลพุพองบนผิวหนังและเซลล์เมมเบรน ทำให้เกิดความเจ็บปวดบริเวณที่ติดเชื้อ ข้อสันนิษฐานว่าติดเชือนี้ในระยะขั้นต้นโดยสังเกตกวางจะใช้ลิ้น舐ตัวริมฝีปากและขาเจ็บเดินกระตุกกระดัก หลังจากนั้นที่เชื้อเข้าสู่กระแสโลหิตแล้ว กวางจะมีอาการไม่กินอาหาร น้ำหนักตัวลดลง

โรคปากและเท้าเปื่อยในกวางฟอลโด พบปุ่มหนองที่ลิ้นและเหงือก ระยะ 3 วัน

ลักษณะอาการโรคปากและเท้าเปื่อย ติดเชื้อที่บริเวณกีบเท้า

3. โรค Malignant Catarrhal Fever (MCF)

เป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้เกิดการตายในกวางที่โตแล้ว ปีละ 1-2 เปอร์เซ็นต์ในฝูงกวางแห่งชาติของประเทศนิวซีแลนด์ เป็นโรคที่เกิดจากเชื้อไวรัส จึงไม่มีวัคซีนป้องกัน เมื่อกวางติดเชื้อแล้วส่วนใหญ่กวางจะต้องตาย และมักตายอย่างรวดเร็ว โดยรู้จักกันในชื่อของโค (Bovine MC) สาเหตุของ MCF ทำให้อุตสาหกรรมกวางในประเทศนิวซีแลนด์ต้องสูญเสียเป็นเงินปีละ 2-3 NZ.\$ ล้าน

การตายของกวางเนื่องจากโรค MCF

4. โรคแท้งติดต่อ

ถึงแม้ว่าจะเป็นโรคไม่รุนแรงถึงขั้นตาย แต่ก่อให้เกิดผลเสียหายทางเศรษฐกิจ โรคนี้จะแพร่เชื้อเร็วมาก ฟาร์มกวางที่ได้มาตรฐานจะมีโปรแกรมป้องกันรักษาโรค ถึงแม้ว่าจะเลี้ยงกวางในลักษณะปล่อยเลี้ยงในทุ่งกว้างก็จะมี การต้อนรับเข้าคอกกักเพื่อนำมาตรวจสอบโรคเพื่อที่จะรักษาได้ทันทันที

สถานการณ์ของโรคกวางในประเทศไทย

สำหรับในประเทศไทยนั้นยังไม่มีรายงานพบโรคในกวาง นอกจากในปี 2539 ได้ตรวจพบเชื้อโปรโตซัวในเลือดชนิด *Trypanosoma sp.* ในกวางของเกษตรกรที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กวางที่ป่วยมีอาการคอบวม ขนหิกหยอง ไม่แข็งแรง และป่วยหลายเดือนจึงตาย อาจเนื่องจากกวางไม่ใช่สัตว์ที่จะเป็นโรคนี้นรุนแรง (highly susceptible host) โรคนี้อาจพบระบาดมากในช่วงฤดูฝนต่อกับฤดูหนาว อันเป็นช่วงที่มีเห็บ Tabanus ซึ่งเป็นพาหะของโรคนี้น้ำขุ่น ตัวเห็บนี้จะดูดเลือดโคที่เป็นโรคนี้อยู่บริเวณใกล้เคียงนำเชื้อมาสู่กวาง

สาเหตุการตายของลูกกวาง

ในฟาร์มกวางฟอลโด 4 แห่ง ทางเหนือของประเทศนิวซีแลนด์ รายงานการตายของลูกกวางจำนวน 161 ตัว ช่วงปี 1980-1984 ลูกกวางอาจติดเชื้อจากการกินน้ำที่สัตว์อื่นๆ อาศัยอยู่ใกล้เคียงทำสกปรก เช่น เป็ด น้ำเชื้อแบคทีเรีย *Salmonella* spp. ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 สาเหตุการตายของลูกกวางฟอลโด

สาเหตุ	จำนวน	%
น้ำหนักแรกเกิดต่ำ	40	24.9
อดอาหาร (หลงพลัดแม่)	31	19.3
แม่สาวคลอดลูกยาก	23	14.3
ทางเดินอาหารติดเชื้อ	16	9.9
คอ ขากรรไกรติดเชื้อ	11	6.8
ปอดติดเชื้อ	6	3.7
อื่นๆ (ไม่สามารถวินิจฉัย)	29	18.0
รวม	161	100

ลักษณะอาการป่วยของกวาง

กวางที่มีอายุระหว่าง 12-15 เดือน มักจะป่วยได้ง่ายกว่ากวางที่มีอายุเต็มวัย แต่โดยทั่วไปแล้วหากเลี้ยงกวางจำนวนไม่หนาแน่นเกินไปจะไม่ค่อยพบมีการติดเชื้อโรค โรคอื่นๆ ที่อาจพบ คือ

- ท้องเสีย เกิดจากเชื้อ *Salmonella* spp. พบว่าส่วนมากเป็นสาเหตุการตาย

- โรคพยาธิ พบน้อยในกวาง แต่ในการเลี้ยงเป็นฟาร์มควรมีการถ่ายพยาธิด้วย
- กวางป่วย มีอาการหงอยซึม แยกออกจากฝูง ไม่หนีเมื่อเข้าใกล้ มักถูกตัวอื่นทำร้าย หัวและหูห้อยตก
- อาการป่วยเนื่องจากพยาธิ กวางจะซุบซอม โตช้า ผิวหนังหยาบกร้าน ใบบ่อย
- อาการป่วยเนื่องจากโรคเลปโตสไปโรซิส เบื่ออาหาร มีฝ้าในปาก น้ำลายน้ำมูกไหล หายใจขัด ลึนบวม

การป้องกันโรค

ด้านสุขาภิบาล ควรมีการป้องกันโรค ทำความสะอาดคอกอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ปลอดจากเชื้อโรคที่อาจจะเกิดขึ้นได้ เนื่องจากกวางยังไม่ได้มีการทำวัคซีน ควรมีการใช้ยามาเชื้อบริเวณคอกและไม่ควรให้คนภายนอกเข้าไปในคอก สำหรับน้ำกินควรเปลี่ยนถ่ายทำความสะอาดทุกวัน ทั้งนี้เพราะน้ำที่มีสิ่งสกปรกเจือปนอาจเป็นบ่อเกิดของโรคพยาธิที่จะติดตามมา ที่สำคัญควรจะไม่ให้กวางเข้าไปใกล้แพะ แกะ สุกร หรือโค เพราะสัตว์พวกนี้คือพาหะนำโรค

- หากกวางป่วย ควรแยกออกจากฝูง และปรึกษาสัตวแพทย์
- ควรแยกกวางที่ได้มาใหม่ กักไว้สักระยะหนึ่ง (ประมาณ 1 เดือน) ตรวจสอบอาการ
- ควรให้อาหารที่มีคุณค่า ทำวัคซีน และถ่ายพยาธิ
- รักษาความสะอาดในโรงเรือน รางอาหารและน้ำ
- อย่าให้กวางถูกขังในคอกที่อับชื้นและสกปรกโดยเฉพาะในตอนกลางคืน
- แหล่งน้ำต้องสะอาดเพื่อป้องกันตัวกลางของพยาธิใบไม้ในตับ
- ทำการทดสอบวัณโรค (Tuberculin test) ปีละครั้ง

ต้นทุนการผลิตและผลตอบแทน

จากการพิจารณาความคุ้มค่าในการทำฟาร์มกวางขนาด 10 แม่ เลี้ยงในพื้นที่ 5 ไร่ ใช้แรงงานในครอบครัว ผลิตลูกกวางขนาดหย่านม เพื่อจำหน่ายพันธุ์ และตัดเขาควงอ่อนจากพ่อพันธุ์ มีค่าใช้จ่าย ดังนี้

ต้นทุนคงที่

- ค่าพันธุ์ พ่อ 1 ตัว แม่ 10 ตัว ราคาตัวละ 25,000 บาท
เป็นเงิน 275,000 บาท
- ค่ารั้วความยาว 600 เมตรๆ ละ 300 บาท (รวมเสา)
เป็นเงิน 180,000 บาท

ต้นทุนผันแปร

ค่าอาหาร

- อาหารชั้น พ่อแม่พันธุ์ กิน 0.5 กก./ตัว/วัน
เป็นเงิน 16,060 บาท
(อาหารชั้นราคา กก.ละ 8 บาท ให้กิน 365 วัน 11 ตัว)
- อาหารหย่าน กิน 1 กก./ตัว/วัน (วัตถุดิบแห้ง)
เป็นเงิน 4,015 บาท
(อาหารหย่านราคา กก.ละ 1.0 บาท ให้กิน 365 วัน 11 ตัว)
- รวมค่าอาหาร (ปีแรก) เป็นเงิน 20,075 บาท
- รวมต้นทุนค่าใช้จ่าย ปีแรก (1+2+3) เป็นเงิน 475,075 บาท
- อาหารชั้นสำหรับลูกกวาง กิน 0.2 กก./ตัว/วัน
เป็นเงิน 2,160 บาท
(อาหารชั้น กก.ละ 9 บาท ให้กิน 120 วัน 10 ตัว)
- ปีถัดไป ใช้จ่ายเฉพาะค่าอาหารปีละ (20,075+2,160)
เป็นเงิน 22,235 บาท

รายได้

จากการจำหน่ายผลผลิต (เริ่มได้รับในปีที่ 2)

จำหน่ายลูกกวาดหย่านมปีละ 6 ตัว ๆ ละ 15,000 บาท

เป็นเงิน 90,000 บาท

จำหน่ายเขากวางเฉลี่ย 1 กก. ๆ ละ 7,000 บาท

เป็นเงิน 7,000 บาท

รวมรายรับทั้งหมด

เป็นเงิน 97,000 บาท

ผลตอบแทนที่ได้รับ เป็นรายปี

ปีที่	ต้นทุน	รายได้
1	475,075	-
2	22,235	97,000
3	22,235	97,000
4	22,235	97,000
5	22,235	97,000
6	22,235	97,000
7	22,235	97,000
รวม	608,485	582,000

ผลการเลี้ยงจะได้ต้นทุนคืนเมื่อปีที่ 7 ดังนั้นผู้ทำฟาร์มเลี้ยงกวางจะต้องมีเงินลงทุนระยะยาว และต้องมั่นใจว่าจะมีตลาดรองรับซื้อลูกกวาดตัวละ ไม่น้อยกว่า 15,000 บาท หรือเนื้อกวางชำแหละกิโลกรัมละ 300 บาท หรือเขาอ่อนสดกิโลกรัมละ 7,000 บาท

ข้อเสนอแนะ

1. การจัดหาฟางพ่อแม่พันธุ์ อาจใช้ฟางม้าเป็นพ่อแม่พันธุ์ผลิตลูกผสม เพื่อเพิ่มผลผลิตเนื้อและเขาอ่อน เนื่องจากฟางรูขามีขนาดเล็ก และแม่พันธุ์ใช้ฟางรูข่าที่เกิดในประเทศ เนื่องจากสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพภูมิอากาศ และคุ้นเคยกับคนเลี้ยงไม่มีอาการกลัวหรือตื่นตกใจทำให้การจัดการฟาร์มสะดวกขึ้น

2. บัณฑิตด้านการตลาด ควรมีการสำรวจปริมาณความต้องการของตลาดเขาอ่อนและเนื้อฟางที่แท้จริงของตลาดในและนอกประเทศ ควรมีการยืนยันจากทางการแพทย์หรือจากองค์การอาหารและยาในการรับรองสรรพคุณของเขากวางอ่อน รวมทั้งคุณภาพของผลิตภัณฑ์จะสามารถส่งตลาดต่างประเทศได้หรือไม่ นอกจากนี้มีข้อจำกัดในเรื่องโรงฆ่าฟาง โดยเฉพาะโรคปากและเท้าเปื่อย เช่นเดียวกับโคและสุกร ทั้งนี้เพื่อผลักดันให้สามารถส่งเสริมอาชีพการเลี้ยงฟางให้เป็นสัตว์เศรษฐกิจได้อย่างแท้จริง

ราคาจำหน่ายพันธุ์ฟางของกรมปศุสัตว์

ทั้งตัวผู้และตัวเมีย คิดราคาตามน้ำหนักตัว กก.ละ 250 บาท และบวกค่าสายพันธุ์ตัวละ 6,000 บาท

ติดต่อสอบถาม

1) กลุ่มวิจัยและพัฒนาสัตว์เล็ก กองบำรุงพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์
ถ.พญาไท เขตราชเทวี กทม.10400

โทร./โทรสาร 0-2653-4453 suwitld38@hotmail.com

2) ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์หนองกวาง ตู้ ปณ.9 อ.เมือง จ.ราชบุรี
70000 โทร. 0-3226-1090

แบบสอบถาม

หนังสือคำแนะนำ เรื่อง การเลี้ยงกวาง

1. ชื่อ (นาย/นาง/น.ส./อื่น ๆ).....นามสกุล.....อายุ.....ปี
2. บ้านเลขที่.....ถนน.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
3. เพศ 1. ชาย 2. หญิง
4. วุฒิการศึกษาสูงสุด
 1. มัธยมศึกษา 2. อนุปริญญาหรือเทียบเท่า
 3. ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า 4. อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
5. อาชีพหลัก
 1. เกษตรกร (เลือก) พืช, ประมง, ปศุสัตว์ 2. พนักงานเอกชน/ธุรกิจส่วนตัว
 3. ราชการ/รัฐวิสาหกิจ 4. อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
6. ท่านได้รับหนังสือเล่มนี้มาจากที่ใด
 1. กรมปศุสัตว์ (ระบุหน่วยงาน).....
 2. การจัดงานด้านปศุสัตว์ (ระบุชื่องาน).....
 3. อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
7. หนังสือเล่มนี้ได้ให้ประโยชน์อะไรกับท่านบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 1. ให้ความรู้ 2. สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไป 3. อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
8. เหตุผลที่ทำให้ท่านหยิบหนังสือเล่มนี้มาอ่าน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 1. ชื่อเรื่อง/เนื้อหา 2. การจัดรูปเล่มน่าสนใจ
 3. ขนาดตัวอักษรน่าอ่าน 4. อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
9. ท่านต้องการทราบอะไรเพิ่มเติมจากหนังสือเล่มนี้อีก (โปรดระบุ)
9.1
9.2
9.3
10. คำถามที่ท่านต้องการถามเกี่ยวกับหนังสือเล่มนี้ อะไรบ้าง (โปรดระบุ)
10.1
10.2
10.3
11. ปัญหาและข้อเสนอแนะอื่น ๆ (โปรดระบุ)
.....
.....

☆ ขอขอบพระคุณในความร่วมมือ ☆

กรุณาส่งแบบสอบถามคืนได้ที่

กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมปศุสัตว์
ถนนพญาไท กรุงเทพฯ 10400 โทรสาร 0-2653-4934 E-mail: ausaneec@dld.go.th